

Laikat w Kościele. Refleksje teologiczne na kanwie *Lumen gentium*

Pięćdziesiąt lat po Soborze Watykańskim II skłania do podjęcia refleksji nad recepcją nauczania Kościoła. Laikat w Kościele jest jednym z tematów, który szczególnie potrzebuje podsumowania, gdyż określa soborowe wyzwanie dla katolików pokolenia posoborowego. Niniejsze opracowanie ma na celu przedstawienie istotnych aspektów apostołskości laikatu. Bazą źródłową jest konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*¹, a także dekret o apostołstwie świeckich *Apostolicam actuositatem*² będący dokumentem uszczegółowiającym wytyczne zawarte w konstytucji. W pierwszym punkcie przedstawiono laikat jako eklezjalną grupę wiernych świeckich chrześcijan. W drugim, jako stan kościelny biorący udział w potrójnej funkcji Chrystusa – prorockiej, królewskiej i kapłańskiej. W ten sposób nakreślono podstawę do wniosków wskazujących na soborową wizję udziału laikatu w zgromadzeniu liturgicznym (punkt trzeci) oraz reprezentacji Eklezji wobec świata (punkt czwarty). Teologiczne analizy nauczania soborowego dotyczącego świeckich pozwoliły wypracować tezę o powołaniu eklezjalnym, które uwidacznia się w aktywności apostołskości świeckich (punkt piąty), rozpoczynającym się w cnotach teologalnych (punkt szósty) oraz realizowanym w cnotach eklezjalnych – uwidaczniających się w apostołskości perspektywie powołania chrześcijańskiego (punkt siódmy). Istotny wątek so-

¹ Sobór Watykański II, *Konstytucja dogmatyczna o Kościele „Lumen gentium” (21 XI 1964)*, w: *Sobór Watykański II. Konstytucje – dekry – deklaracje*. Tekst polski, nowe tłumaczenie, Poznań 2002, 104-166 (dalej: KK).

² Sobór Watykański II, *Dekret o apostołstwie świeckich „Apostolicam actuositatem” (18 XI 1965)*, w: *Sobór Watykański II. Konstytucje – dekry – deklaracje*. Tekst polski, nowe tłumaczenie, Poznań 2002, 377-401 (dalej: DA).

borowego i posoborowego nauczania o kościelnym laikacie jest przedstawiony w punkcie ósmym o teologii dla świeckich.

1. Laikat – czyli wierni świeccy chrześcijanie

Sobór Watykański II zmodyfikował dotychczasową koncepcję struktury organizacyjnej Kościoła. Przed soborem Kościół był pojmowany jako instytucja zarządzana przez hierarchię sprawującą władzę nauczania, pasterzowania i kapłańską³. Za członków Kościoła uważano lud Boży, wypełniający następujące obowiązki wobec Kościoła: cześć, miłość i przywiązanie, posłuszeństwo, ofiarność⁴. W nauczaniu Soboru Watykańskiego II podkreślono, że Kościół to przede wszystkim wspólnota teandryczna, tj. ludzi z Bogiem, osiągnięta w Jezusie Chrystusie⁵. Członkami Kościoła na równi są więc wszyscy ochrzczeni. Nie wyklucza się też ludzi tworzących dalsze kręgi przynależności do Kościoła, wykraczające poza wspólnotę chrześcijan. W tej perspektywie – otwarcia Kościoła na świat – wyjaśniono sens misyjnego charakteru Kościoła „jakby sakramentu”, to znaczy znaku zbawienia dla świata⁶. Ludem Bożym nazwano wszystkich uczestniczących w potrójnej funkcji Chrystusa⁷, zaliczając kolegium biskupie, duchowieństwo, zakonników i świeckich⁸.

Według nauki soborowej laikat oznacza grupę osób należących do Kościoła i uczestniczących w potrójnej funkcji mesjańskiej⁹, ale nienależących do stanu duchowego ani zakonnego¹⁰. Podkreślona jest tu równość wszystkich członków Kościoła wobec wspólnego powołania chrześcijańskiego¹¹ oraz konieczność współpracy duchowieństwa ze świeckimi¹². Udział świeckich w życiu eklezjalnym polega na tym, że funkcjonują w świecie i zajmują się sprawami należącymi do

³ Zob. np. przedsoborowy podręcznik eklezjologii: W. Zaleski, *Mistyczne Ciało Chrystusa. Traktat o Kościele*, Poznań – Warszawa – Lublin 1962, 71. 91-104; por. C.S. Bartnik, *Kościół jako sakrament świata*, Lublin 1999, 278 (dalej: ChL).

⁴ Zob. W. Zaleski, *Mistyczne Ciało Chrystusa*, 110.113-115.

⁵ KK 1.

⁶ KK 1.

⁷ KK 12.

⁸ KK 22, 30.

⁹ KK 31.

¹⁰ KK 31; por. E. Ozorowski, *Kościół. Zarys eklezjologii katolickiej*, Wrocław 1984, 175n.

¹¹ Por. Jan Paweł II, Adhortacja apostołska „Christifideles laici” (30 XII 1988), n. 9, w: *The Holy See* [online], dostęp: <http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/pl/apost_exhortations/documents/hf_jp-ii_exh_30121988_christifideles-laici.html>, 2016-08-11; por. ChL 281.

¹² KK 37; DA 10.

życia świeckiego, ale reprezentują ewangeliczne wartości¹³. Tworzą cywilizację, kulturę, rodziny zgodnie z nauką Jezusa Chrystusa, wyjaśnianą i promowaną w nauczaniu Kościoła. Specyfika powołania świeckich wskazuje na cel, którym jest „szukanie królestwa Bożego” w sprawach doczesnych i porządkowanie ich zgodnie z Bożą wolą¹⁴. Cechą charakterystyczną katolika świeckiego jest chrześcijańska postawa wobec innych ludzi oraz kultury, a także określone miejsce w życiu wewnętrznym Kościoła¹⁵. Jan Paweł II podsumowuje nauczanie soborowe na temat laikatu, stwierdzając, że tożsamość świeckiego chrześcijanina – autentyczna godność – objawia się w „tajemnicy Kościoła, jako tajemnicy komunii”¹⁶. Posoborowy rozwój eklezjologii odbywa się więc w zakresie teologii laikatu, czyli wiernych chrześcijan, którzy są posłani do świata z misją kościelną.

Udział świeckich w życiu Kościoła jest oparty na sakramentalnej przynależności do Chrystusa, czyli wynika ze zobowiązań chrzcielnych. Sobór zobowiązuje więc wszystkich wiernych świeckich do odpowiedzialności za realizację Bożego planu zbawczego na całym świecie¹⁷. W nomenklaturze soborowej stosowane jest określenie apostołstwo świeckich, wskazujące na specyfikę funkcjonowania laikatu w strukturach eklezjalnych oraz utożsamiane z powołaniem chrześcijańskim¹⁸ do budowania wspólnoty w Duchu Świętym¹⁹.

2. Laikat w potrójnej funkcji mesjańskiej

W świetle nauczania soborowego wszyscy chrześcijanie – duchowni i świeccy – uczestniczą w funkcji zbawczej Mesjasza²⁰. Udział świeckich polega na tym, że w swoich środowiskach rodzinnych i służbowych wykonują czynności przedłużające obecność Kościoła nauczającego (misja prorocka Chrystusa), dyscyplinującego (misja królewska Chrystusa) oraz składającego Bogu ofiarę (misja kapłańska Chrystusa)²¹.

¹³ E. Ozorowski, *Kościół. Zarys eklezjologii katolickiej*, 176.

¹⁴ KK 31; ChL 9.

¹⁵ Wytyczne dotyczące obszarów zaangażowania świeckich w apostołstwie kościelnym podane są przez Jana Pawła II w ChL.

¹⁶ ChL 8.

¹⁷ KK 33.

¹⁸ DA 2.

¹⁹ ChL 20.

²⁰ KK 35.

²¹ DA 29, a także 10; por. E. Ozorowski, *Kościół. Zarys eklezjologii katolickiej*, 178; ChL 279.

2.1. Funkcja prorocka laikatu

Wypełnianie funkcji prorockiej przez wiernych świeckich jest realizacją podstawowego zadania Kościoła. Świeccy chrześcijanie obecni w trybie zwyczajnym – tj. właściwym dla ich obowiązków stanu i zawodu, w różnych środowiskach – będąc „współpracownikami prawdy”²², świeccy są pierwszymi głosicielami ewangelii i świadkami Zmartwychwstałego wobec osób poszukujących sensu życia i cierpienia, niewierzących, dzieci i młodzieży, nieznających doświadczenia spotkania z Bogiem. Dobrze wypełniona przez wiernych świeckich funkcja prorocka daje szansę na skuteczne głoszenie słowa Bożego na poziomie relacji wewnątrzrodzinnych. W ten sposób odbywa się katecheza podstawowa, wyprzedzająca inne formy katechezy²³.

2.2. Funkcja królewska laikatu

Zachowanie dyscypliny moralnej poprzez przestrzeganie Dekalogu i ewangelicznego prawa miłości jest podstawą życia chrześcijańskiego wszystkich stanów. Chodzi tu o utrzymanie i doskonalenie „stanu królewskiej wolności” przez panowanie nad grzechem oraz kierowanie się chrześcijańskim sumieniem w życiu codziennym²⁴. Tożsamość chrześcijańska wyraża się przez wprowadzanie w ludzkie życie osobiste, rodzinne i społeczne ładu i porządku formowanego na nauce ewangelijnej. Świeccy chrześcijanie znajdują się niejako na styku *sacrum* i *profanum* ludzkiej rzeczywistości. Z jednej strony bowiem uczestniczą w życiu społecznym – świeckim – porządkowanym poprzez ludzkie prawo stanowione. Z drugiej strony uczestniczą w życiu eklezjalnym, generującym rozwój królestwa Bożego. Soborowe wskazania dotyczące laikatu wyraźnie sugerują, że świeccy są odpowiedzialni za korelację porządku światowego z ewangeliczną wizją królestwa Bożego²⁵.

2.3. Funkcja kapłańska laikatu

Specyfiką religijności chrześcijańskiej jest naśladowanie Chrystusa i wypełnianie Jego funkcji mesjańskiej wobec świata. Chrześcijanin jest misteryjnie włączony w Chrystusa, który jest nie tylko ofiarnikiem, ale także ofiarą. Dlatego

²² DA 6.

²³ Por. Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska „Catechesi tradendae”* (16 X 1979), n. 68, w: *The Holy See* [online], dostęp: <http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/pl/apost_exhortations/documents/hf_jp-ii_exh_16101979_catechesi-tradendae.html#m9>, 2016-08-11.

²⁴ KK 36.

²⁵ Eklezja, jako wspólnota ludu Bożego, zbawiona i powołana przez Jezusa Chrystusa. Por. J. Szlaga, *Ecclesia*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 4, Lublin 1983, kol. 768.

też składa ofiarę z samego siebie, ale czyni to „w” Chrystusie²⁶. Chrystyczną przestrzeń dla aktywności ofiarniczej chrześcijan tworzy Eklezja jako wspólnota teandryczna, w której osoby ludzkie są powoływane i wspomagane przez Parakleta do wypełniania misji mesjańskiej Jezusa w świecie²⁷.

Chrześcijanin składa ofiarę Bogu przez pełne uczestnictwo w Eucharystii²⁸. W Konstytucji *Lumen gentium* wyjaśniono, że jest to składanie Bogu ofiary duchowej z siebie i owoców swojej pracy. Ofiarą chrześcijańską jest wysiłek i wszelkie czynności mające cel apostołowski, a także modlitwa i wypełnianie obowiązków stanu – zwłaszcza wynikających z sakramentu małżeństwa, praca zawodowa, odpoczynek oraz cierpliwe znoszenie wszelkich przeciwności. Kapłańska wartość czynności świeckich wynika ze współdziałania osoby ludzkiej z Duchem Świętym, jako ofiara składana wraz z Chrystusem Bogu Ojcu²⁹. Czynności ofiarnicze wynikające z kapłaństwa powszechnego – chrzcielnego – zmierzają do ofiarowania Bogu całego świata, a przez to uświęcenia go we wszystkich jego fragmentach i aspektach³⁰.

3. Laikat w zgromadzeniu liturgicznym

Zgromadzenie liturgiczne – kultowe³¹ – jest zebraniem wiernych na wspólnej modlitwie. Kościelne spotkania na liturgii eucharystycznej sięgają do tradycji starotestamentowego kahal Jahwe – zgromadzenia ludu należącego do Pana³². Wierni chrześcijanie gromadzą się po to, aby przypominać, uobecniać ofiarę zbawczą i zmartwychwstanie Jezusa Chrystusa oraz składać dziękczynienie Bogu Ojcu. Tworzą w ten sposób *communio*³³, będącą w pełnym sensie wspólnotą eklezjalną. Liturgia jest zorganizowaną przestrzenią osobistego spotkania wiernych z Bogiem, przygotowującą do udzielenia sakramentów, zwłaszcza

²⁶ KK 34.

²⁷ KK 34; zob. więcej na temat udziału świeckich w kapłaństwie powszechnym, według interpretacji nauczania soborowego Y. Congara – teologa pokolenia ojców soborowych: K. Michalczak, *Świeccy i kapłaństwo. Wokół poszukiwań teologicznych Yves Congara*, Poznań 2001, 212-233.

²⁸ KK 34.

²⁹ KK 34.

³⁰ KK 34.

³¹ Według kard. Ratzingera Eklezja. Zob. J. Ratzinger, *Kościół – znak wśród narodów. Pisma eklezjologiczne i ekumeniczne: (Opera omnia, t. VIII/1)*, Lublin 2013, 149.

³² J. Ratzinger pisze o wewnętrznym związku, stanowiącym logiczną całość, Staro- i Nowotestamentowego „dramatu”, który przenosi się na czynności liturgiczne. Zob. J. Ratzinger, *Teologia liturgii. Sakramentalne podstawy życia chrześcijańskiego: (Opera omnia, t. XI)*, Lublin 2012, 44.

³³ Por. J. Ratzinger, *Kościół – znak wśród narodów*, 240-241.

Eucharystii³⁴. Istotą zgromadzenia liturgicznego jest spożycie Ciała Pańskiego jako pokarmu podtrzymującego duchową więź osoby ludzkiej z Chrystusem oraz dającego duchowe siły do naśladowania Go³⁵. Dobrze przeżyta, jest źródłem apostołstwa rozumianego jako wypełnianie misji eklezjalnej³⁶.

Działalność Kościoła nie ogranicza się do posługi liturgicznej, ale od niej zaczyna i do niej prowadzi. Kościół żyje z Eucharystii, która jest centrum całej liturgii³⁷. Eucharystia buduje Kościół, dlatego że „buduje” chrześcijan. Zgromadzenie liturgiczne jest przestrzenią czerpania „z” Eucharystii i wzmacniania w osobie ludzkiej Bożego obrazu i podobieństwa, a właściwie uformowany obraz Boży w człowieku oznacza dojrzałość eklezjalną i uwidacznia się w chrześcijańskim etosie. Stanowi ważny element życia chrześcijan, gdyż daje dostęp do sakramentalnego źródła łaski oraz formuje wiernych do wypełniania funkcji eklezjalnych w świecie – czyli realizujących potrójną funkcję mesjańską: prorocką, królewską i kapłańską³⁸. Współpraca wiernych z łaską przynosi owoce w postaci organizowania życia indywidualnego, rodzinnego i społecznego według założeń zgodnych z ideą królestwa Bożego.

W dokumentach soborowych czytamy o możliwości zaangażowania świeckich w sprawowanie czynności liturgicznych i innych, bezpośrednio odnoszących się do organizacji przestrzeni eklezjalnej, w sposób zwyczajny przynależący do zadań duchowieństwa³⁹. Posoborowe nauczanie pontyfikalne rozwija ten aspekt o zastrzeżenie dotyczące miejsc właściwego spełniania zadań eklezjalnych – czyli wynikających z potrójnej funkcji mesjańskiej: dla duchownych jest to posługa liturgiczna, a dla laikatu ewangelizacja świata⁴⁰. Wielu świeckich pełni funkcję katechistów, katechetów, animatorów grup apostołskich. Ojcowie soborowi pozostawiają tę kwestię otwartą, przewidując możliwość pojawienia się innych

³⁴ KK 37.

³⁵ DA 4.

³⁶ Por. J. Ratzinger, *Teologia liturgii*, 397n.

³⁷ Por. Sobór Watykański II, *Konstytucja o liturgii świętej „Sacrosanctum concilium”* (4 XII 1963), n. 10, w: *Sobór Watykański II. Konstytucje – dekryty – deklaracje*. Tekst polski, nowe tłumaczenie, Poznań 2002, 52; Jan Paweł II, Encyklika „*Ecclesia de Eucharistia*” (17 IV 2003), n. 1, w: *The Holy See* [online], dostęp: <http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/pl/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_20030417_ecl-de-euch.html>, 2016-08-11.

³⁸ DA 10.

³⁹ KK 35.

⁴⁰ Por. Paweł VI, *Adhortatio apostolica „Evangelii nuntiandi”* (7 XII 1965), n. 70, w: *The Holy See* [online], dostęp: <http://w2.vatican.va/content/paul-vi/la/apost_exhortations/documents/hf_p-vi_exh_19751208_evangelii-nuntiandi.html>, 2016-08-11; ChL 23.

posług wypełnianych pośród nowych uwarunkowań historycznych właściwych dla danego miejsca, czasu i wspólnoty⁴¹.

4. Laikat w reprezentacji Eklezji wobec świata

Ojcowie soborowi wskazali współodpowiedzialność świeckich z duchownymi za reprezentowanie Eklezji wobec świata⁴². Zgodnie z treścią dokumentów soborowych należy tu podkreślić dwa aspekty zaangażowania świeckich w Kościele: szerzenie królestwa Bożego w porządku rzeczy doczesnych oraz udział w ewangelizacji.

4.1. Szerzenie królestwa Bożego w porządku rzeczy doczesnych

Chrześcijaństwo jest religią nadziei, to znaczy, że roztacza przed człowiekiem perspektywę pełnego udziału w zbawieniu, czyli Bożej chwale⁴³. Nadzieja chrześcijańska jest fundamentem trwałego ładu społecznego, jako że urzeczywistnia eschatyczną perspektywę sensu ludzkiego życia⁴⁴. Dlatego też Kościół podejmuje się organizacji warunków sprzyjających przeniknięciu porządku rzeczy doczesnych duchem ewangelii⁴⁵. Jan Paweł II stwierdza, że Jezus Chrystus jest nadzieją ludzkości, gdyż jest „żywą ewangelią”, przeznaczoną dla całego rodzaju ludzkiego. Świeccy zaś szerzą ewangelię przez swoje świadectwo wiary, nadziei i miłości, czyniąc Kościół Chrystusa obecnym w różnych miejscach⁴⁶.

Realizacja eklezyjalnych założeń sperancyjnych prowadzi do rozszerzania się królestwa Bożego i jest możliwa przy zaangażowaniu laikatu⁴⁷. Świeccy bowiem jako wierni chrześcijanie są miejscem spełniania się obietnicy zbawienia przez nadzieję rozwijaną w ich wierze⁴⁸. Jako doświadczający nadziei zbawienia, są uzdolnieni do upowszechniania dobra zbawczego w ich życiu osobistym, towarzyskim, zawodowym, czyli we wszelkich strukturach życia świeckiego.

Królestwo Boże jest wprowadzane do porządku doczesnego przez miłość chrześcijańską okazywaną we współpracy chrześcijan na różnych poziomach

⁴¹ DA 1.

⁴² Por. E. Ozorowski, *Kościół. Zarys eklezjologii katolickiej*, 175.

⁴³ KK 35.

⁴⁴ Por. K. Parzych-Blakiewicz, *Eschatyczny wymiar doczesności w świetle encykliki „Spe salvi”*, w: K. Parzych-Blakiewicz (red.), *Zbawienie w nadziei. Wokół encykliki „Spe salvi” Benedykta XVI*, Olsztyn 2010, 140.

⁴⁵ DA 5.

⁴⁶ KK 33; ChL 7.

⁴⁷ KK 36.

⁴⁸ Por. Benedykt XVI, Encyklika „Spe salvi” (30 XI 2007), n. 2, w: *The Holy See* [online], dostęp: <http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/pl/encyclicals/documents/hf_ben-xvi_enc_20071130_spe-salvi.html>, 2016-08-11.

dialogu wewnątrzkościelnego⁴⁹. Polega na sprawiedliwości, która wzbudza odpowiedzialność za respektowanie w przestrzeni spraw doczesnych prawa natury, ale zgodnie z zasadami życia chrześcijańskiego, dostosowanymi do warunków historycznych – tj. miejsca i czasu⁵⁰. W tym ujawnia się charakter historiozbawczy wypełniania powołania chrześcijańskiego w świeckim stanie życia⁵¹. Odpowiedzialność świeckich za szerszenie królestwa Bożego wyraża się przez podejmowanie decyzji związanych z odpowiedzialnością zawodową, społeczną, kulturową, rodzinną – zgodnie z chrześcijańską hierarchią wartości⁵². Według Vaticanum II, praca zawodowa chrześcijanina świeckiego jest obowiązkiem świętym, przez który wszelkie obszary życia ludzkiego zostają poświęcone Bogu⁵³.

4.2. Misja ewangelizacyjna w apostołstwie świeckich

Apostoł to świadek Chrystusa zmartwychwstałego. Apostołstwo oznacza głoszenie Dobrej Nowiny o tym, że w osobie i czynie Jezusa Chrystusa dokonano się dzieło zbawienia. Ojcowie soborowi włączają wiernych stanu świeckiego do grona osób odpowiedzialnych za apostołstwo we wszystkich środowiskach⁵⁴. Chrześcijanin świecki jako członek Kościoła jest posłany do świata z zadaniem realizacji misji ewangelizacyjnej⁵⁵.

Realizacja misji ewangelizacyjnej przez świeckich odbywa się poprzez świadectwo wiary, w chrześcijańskiej nadziei i miłości oraz postawach uczciwości, życzliwości, sprawiedliwości, solidarności. Jest nią także wyjaśnianie zasad życia ewangelicznego młodemu pokoleniu oraz wszystkim potrzebującym. Odpowiedzialność apostołska laikatu dotyczy aspektu formowania obyczajów, które sprzyjają oddalaniu się od zła i grzechu, a przybliżają praktykowanie cnót i sprawiedliwości społecznej⁵⁶. Wierni świeccy przygotowują w ten sposób „rolę świata pod zasiew słowa Bożego”, wspomagając działalność Kościoła w zakresie szerzenia orędzia pokoju⁵⁷.

Ojcowie soborowi zwracają uwagę na to, że apostołstwo świeckich oznacza działanie na rzecz organizacji porządku doczesnego według założeń ewange-

⁴⁹ DA 7.

⁵⁰ DA 7.

⁵¹ Kard. Joseph Ratzinger rozumie określenie „historiozbawczy” jako właściwość relacyjną, określającą jedność w aspekcie chrystologicznym i pneumatologicznym. Odnosi do tymczasowości Kościoła ukierunkowanego eschatycznie. Zob. J. Ratzinger, *Kościół – znak wśród narodów*, 193.

⁵² DA 7.

⁵³ KK 34.

⁵⁴ KK 38.

⁵⁵ KK 38.

⁵⁶ KK 36.

⁵⁷ KK 36.

licznych, zakodowanych w sumieniu chrześcijanina⁵⁸. Chodzi tu o urzeczywistnienie ewangelii w świeckiej przestrzeni życia i ukazywanie prawdy o tym, że wszystko jest podległe władzy Boga⁵⁹. Apostolstwo świeckich skupia się więc na skoordynowaniu ludzkiego czynnika kulturo- i społecznotwórczego z Boską wolą stwórczą i zbawczą. Sobór podkreśla, że szczególnie ważne jest, aby rozróżnienie i harmonia między porządkiem nadprzyrodzonym i doczesnym „jak najjaśniej zabłysły w sposobie działania wiernych, aby posłannictwo Kościoła mogło pełniej odpowiadać swoistym warunkom dzisiejszego świata”⁶⁰.

5. Powołanie eklezjalne świeckich

Powołanie chrześcijańskie świeckich realizuje się w apostołstwie niezbędnym zwłaszcza w epoce współczesnej, którą cechuje relatywizm etyczny i religijny⁶¹, przeciwny chrześcijańskim zasadom życia⁶². Oznacza ono wypełnianie zadań wynikających z przyjęcia zobowiązań chrzcielnych. Zgłębiając aspekt powołania chrześcijańskiego w kontekście zadań związanych z apostołstwem świeckich, pojawia się potrzeba skupienia uwagi na pojęciu: powołanie eklezjalne.

Tożsamość chrześcijańska oznacza egzystencję określoną posłaniem przez Boga do ludzi – czyli jest w swej istocie mesjańska. Ujawnia się ona we wspólnocie, w ramach realizacji zadań wynikających z indywidualnego powołania Bożego poszczególnych wiernych. W ten sposób jawi się przed nami koncepcja Kościoła jako wspólnoty teandrycznej, żyjącej i funkcjonującej w korelacji dwóch wymiarów dialogu zbawczego: wertykalnego (Bóg-Człowiek) i horyzontalnego (człowiek-człowiek). Od strony instytucjonalnej Kościół jest ukazany jako koordynujący wypełnianie podstawowych zadań zmierzających do szerzenia królestwa Bożego. Wierni świeccy zajmują tu miejsce zwyczajnego – to znaczy właściwego laikatowi jako stanowi eklezjalnemu – posłania do świata z misją kościelną. Duchowieństwo pozostaje tu niejako na zapleczu albo w głębi Eklezji, jako miejscu stałego ożywania źródeł Bożej łaski. Dlatego też powołanie chrześcijańskie laikatu jawi się jako *stricte* eklezjalne, do „bycia” częścią Kościoła w świecie, czyli w rzeczywistości doczesnej wymagającej przeformatowania z sytuacji *profanum* do stanu *sacrum*. Wierni świeccy, posłani do świata celem szerzenia królestwa Bożego, wypełniają podstawowe zadania eklezjalne na „froncie” chrześcijań-

⁵⁸ DA 5, 7.

⁵⁹ KK 36.

⁶⁰ KK 36.

⁶¹ Por. K. Gózdź, *Problem teologii ponowoczesności*, w: K. Gózdź, J. Chyła, S. Kunka (red.), *Teologia wobec nurtu ponowoczesności*, Pelplin 2012, 7.

⁶² DA 1.

skiego apostołatu, tak w odniesieniu do zadań wychowawczych (w „domowym Kościele”⁶³), jak i do zadań zawodowych (w społeczeństwie⁶⁴).

6. Fundament świadectwa apostołskiego w cnotach teologicznych

Kard. Joseph Ratzinger, później Benedykt XVI, uzależnia wzrost Eklezji od pielęgnowania postawy chrześcijańskiej w wierze, nadziei i miłości⁶⁵. Apostolstwo świeckich, jako ważne zadanie wynikające z powołania eklezjalnego, wymaga odpowiedniej kondycji duchowej i religijnej. Ojcowie soborowi stwierdzają, że „Ani troski rodzinne, ani inne zadania doczesne nie powinny pozostawać poza sferą życia duchowego (...) Takie życie wymaga nieustannego rozwijania wiary, nadziei i miłości”⁶⁶. Cnoty teologiczne prowadzą człowieka w kierunku chrześcijańskiego spełnienia, do Boga. Ich rozwój wymaga wysiłku doskonalenia umiejętności wytrwania w dialogu zbawczym, rozwijającym się na fundamencie sakramentów inicjacji chrześcijańskiej, zwłaszcza Eucharystii podtrzymującej miłość do Boga i ludzi, jako „duszy całego apostołstwa”⁶⁷.

Apostolstwo wypełniane w chrześcijańskiej wierze, nadziei i miłości pochodzi od Ducha Świętego⁶⁸. Paraklet jest tym, który powołuje osoby ludzkie, przysposabiając do podejmowania wysiłków apostołskich. Przy Jego asystencji, wspólnota eklezjalna rozwija się w procesie jednoczenia wiernych miłością wzbudzaną w ludzkiej duszy i zaświadczaną chrześcijańskim etosem. Pneumatyczna perspektywa apostołstwa zmierza do tego, aby Dobra Nowina dotarła do każdego człowieka⁶⁹.

Dużo uwagi ojcowie soborowi poświęcają miłości, wskazując ją jako początek i źródło siły działalności apostołskiej⁷⁰. Miłość jest obowiązkiem chrześcijan, realizowanym w dwóch aspektach: relacji do ludzi oraz dbałości o ewangeliczny kształt ludzkich społeczności. W odniesieniu do pierwszego, podkreślona jest konieczność wzbudzania postaw otwartości i życzliwości wobec innych, właści-

⁶³ KK 11, ChL 62; Jan Paweł II, Adhortacja apostołska „*Familiaris consortio*” (22 XI 1981), n. 21, w: *The Holy See* [online], dostęp: <http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/pl/apost_exhortations/documents/hf_jp-ii_exh_19811122_familiaris-consortio.html>, 2016-08-11; *Katechizm Kościoła Katolickiego* (1992), Poznań 1994, n. 1655-1658.

⁶⁴ Por. ChL 281.

⁶⁵ Por. J. Ratzinger, *Kościół – znak wśród narodów*, 237; J. Szymik, *Theologia Benedicta*, t. III, Katowice 2015, 244-272.

⁶⁶ DA 4.

⁶⁷ KK 33; por. J. Ratzinger, *Misje w świetle innych tekstów soborowych*, w: *Misje po Soborze Watykańskim II*, Płock 1981, 57.

⁶⁸ DA 3.

⁶⁹ DA 3.

⁷⁰ DA 8.

wa dla dialogu. Drugi wskazany jest w sugestiach dotyczących zaangażowania na rzecz sprawiedliwego i roztropnego kształtowania „instytucji społecznych i państwowych w duchu Ewangelii”⁷¹. Miłość obecna w działalności apostołskiej oznacza więc wysiłek chrześcijan świeckich w kierunku pomnażania wśród ludzi dobra społecznego, rozumianego jako system korelacji wartości przyporządkowanych rzeczywistości doczesnej z wartościami nadprzyrodzonymi udzielanymi w posłudze eklezjalnej⁷².

7. Apostolska perspektywa cnót eklezjalnych

Ojcowie soborowi zwracają uwagę na fundamentalne znaczenie cnót wiary, nadziei i miłości dla apostołstwa świeckich. One bowiem dynamizują dialog zbawczy w wymiarze wertykalnym, niezbędny do nabywania kompetencji apostołskich ujawniających się w wymiarze horyzontalnym, czyli w relacjach międzyludzkich. Tradycja chrześcijańska przedstawia tu katechezę na temat cnót kardynalnych jako właściwych dla moralności chrześcijańskiej. Koncepcja powołania eklezjalnego implikuje jeszcze jedną kategorię cnót – eklezjalnych⁷³.

Cnotą eklezjalną jest np. „radość ewangelii”⁷⁴. Stawiam hipotezę, że obok niej cnotą eklezjalną jest też „cierpienie sprawiedliwego”⁷⁵, „modlitwa zawierzenia”⁷⁶ i „obecność pocieszająca”⁷⁷. Cnoty te definiują etos Jezusa Chrystusa jako założyciela Kościoła. W dekrecie soborowym czytamy, że „...owocność

⁷¹ DA 14.

⁷² J. Ratzinger, ucząc o prymacie Apostoła Piotra, stwierdza, że pierwszeństwem w miłości jest posługa Piotrowa, wyrażająca się w trosce o posługę eucharystyczną – zob. J. Ratzinger, *Kościół – znak wśród narodów*, 635. Zob. też. K. Parzych-Blakiewicz, „Miłość eklezjalna” w dialogicznym aspekcie sakramentalności Kościoła, w: E. Wiszowaty (red.), *In persona Christi: w służbie pasterskiej obecności Chrystusa: księga jubileuszowa dedykowana Księdzu Profesorowi Antoniemu Misiaszkowi w 75. rocznicę urodzin*, Olsztyn 2013, 237-245.

⁷³ Koncepcja kategorii cnót eklezjalnych uformowana na podstawie wypowiedzi Benedykta XVI – zob. K. Parzych-Blakiewicz, *Radość chrześcijańska jako cnota eklezjalna na marginesie „Evangelii gaudium” papieża Franciszka*, *Studia Nauk Teologicznych PAN* 2013, t. 8, 95-98.

⁷⁴ Zob. tamże, 104-105.

⁷⁵ W sensie ofiary złożonej Bogu z samego siebie, polegającej na podporządkowaniu osobistych wyborów intencji wypełniania Boskiej woli zbawczej. „Cierpienie sprawiedliwego” wyraża etos chrześcijański polegający na zachowaniu wierności Bogu i Ewangelii oraz przyjmowaniu konsekwencji i cierpliwym znoszeniu wszelkich przeciwności z tym związanych. Por. np. DA 11.

⁷⁶ DA 16.

⁷⁷ To znaczy dawanie nadziei, towarzyszenie z chrześcijańską wiarą, nadzieją i miłością tym, którzy potrzebują Dobrej Nowiny.

apostolstwa świeckich zależy od ich żywotnego zjednoczenia z Chrystusem...⁷⁸. Jeśli mowa jest tu o „żywotnym zjednoczeniu”, to znaczy, że chodzi o wszystkie sfery aktywności osobowej – życie, a nie egzystencję, aktywność twórczą, a nie bierną konsumpcję. Żywotne zjednoczenie z Chrystusem domaga się nie tylko osobistego zaangażowania w dialog zbawczy, ale także urzeczywistniania w sobie i przez siebie wobec innych etosu Chrystusa. Dlatego cnoty eklezjalne nadają formę chrystyczną aktywności apostołskiej chrześcijanina realizującego potrójną funkcję mesjańską. Wskazują na cztery cechy aktywności eklezjalnej, wykształconej na cnotach teologalnych i kardynalnych: 1) osobiste dzielenie się z innymi ludźmi Prawdą Chrystusa⁷⁹, 2) korelacja we własnym życiu nauki ewangelicznej z czynem⁸⁰, 3) dialog zbawczy w wymiarze wertykalnym⁸¹, 4) dialog zbawczy w wymiarze horyzontalnym⁸².

Zagadnienie cnót eklezjalnych wymaga oddzielnego opracowania teologicznego. Niniejsze przedłożenie ma charakter ogólnego szkicu sugerującego potrzebę podjęcia właściwych analiz i syntez.

8. Teologia dla świeckich

Ojcowie soborowi profetycznie wskazali kierunek przemian wewnątrzeklezjalnych, wskazując na konieczność zaangażowania apostołskiego świeckich. Współcześnie, pięćdziesiąt lat po Soborze Watykańskim II, wierni świeccy uczestniczą w szeroko pojętej przestrzeni kultury i narodu (np. jako parlamentarzyści, samorządowcy, twórcy kultury). Chrześcijański laikat to już także nie tylko lud biernie uczestniczący w życiu wewnętrznym Kościoła, ale również osoby aktywne czynnie wypełniające jego misję (np. jako katecheci, wykładowcy teologii). Soborowa intencja apostołskiego zaangażowania świeckich, wdrażana w życie, domaga się więc podwyższania kompetencji teologicznych laikatu, nie-

⁷⁸ DA 4.

⁷⁹ Funkcja prorocka jest realizowana nie tylko samym przekazywaniem treści dydaktycznych/wykładowych, ale także ukazywaniem własnej osoby jako uformowanej przez naukę ewangelijną.

⁸⁰ Połączone funkcje: kapłańska, prorocka i królewska. Kapłański wymiar ujawnia się w gotowości do poniesienia wszelkich konsekwencji dochowania wierności ewangelii, niezależnie od presji środowiska, aż do pełnej ofiary z życia. Prorocki wymiar ujawnia się w postawie wierności Chrystusowi, konsekwentnie świadczącej o prawdziwości nauki ewangelicznej. Królewski wymiar ujawnia się w pełnej dyspozycji własną wolnością wobec zagrożenia zniewoleniem.

⁸¹ Funkcja kapłańska jest realizowana w osobistej relacji z Bogiem, jako procesie dialogu zbawczego, doskonalącego w osobie ludzkiej obraz i podobieństwo Boże.

⁸² Funkcja królewska jest realizowana w osobistej relacji z innymi ludźmi, mającej na celu dialog zbawczy w wymiarze wertykalnym.

zbędnych do wypełniania misji eklezjalnej. Ojcowie soborowi wskazują na różne środki wspomagania laikatu w rozwijaniu uzdolnień niezbędnych do realizacji powołania chrześcijańskiego⁸³, także poprzez organizację studiów specjalistycznych – teologicznych i filozoficznych⁸⁴. Posoborowe nauczanie papieskie zachęca do popierania kobiet w podejmowaniu przez nie badań i studiów teologicznych, zwłaszcza ukierunkowanych na kwestie rodzinne⁸⁵.

Soborowa koncepcja studiów teologicznych dla świeckich wskazuje na intencję przygotowania laikatu do wypełniania zadań wynikających z misji Chrystusa i Kościoła⁸⁶. Wyrasta z kapłaństwa wspólnego⁸⁷. Zakłada harmonię formacji religijnej z przygotowaniem doktrynalnym. Akcentuje konieczność uwzględnienia uwarunkowań środowiskowych (wiek, sytuacje życiowe itp.) – a więc teologia dla świeckich według Vaticanum II powinna być typem teologii historiozbawczej, z akcentem na przygotowanie do ewangelizacji metodami dialogicznymi⁸⁸. Sugeruje tematykę związaną z wartościami humanistycznymi i wspólnotowymi⁸⁹ oraz trendami światopoglądowymi aktualnego pokolenia⁹⁰. Wyjaśnia aspekt fundamentalnego powiązania z osobistą wiarą w Boże działanie zbawcze oraz odpowiedzią na powołanie Ducha Świętego⁹¹. Studia teologiczne powinny także wspierać świeckich w dawaniu wiarygodnego świadectwa wiary⁹².

Zakończenie

Laikat w Kościele jest grupą wiernych odpowiedzialnych za wypełnienie misji kościelnej wobec świata. W konstytucji *Lumen gentium* świeccy są przedstawieni jako uczestniczący w potrójnej funkcji Chrystusa: prorockiej, królewskiej i kapłańskiej. Miejsce laikatu w Kościele określa powołanie apostołskie, uwidaczniane w reprezentacji Eklezji wobec świata, w każdym obszarze działalności,

⁸³ DA 32.

⁸⁴ KK 35.

⁸⁵ Por. ChL 51; Papież Franciszek zwraca uwagę na potrzebę udziału kobiet w formacji kapłańskiej – zob. Adhortacja apostołska „*Amoris laetitia*” (19 III 2016), n. 203, w: *The Holy See* [online] dostęp: <http://w2.vatican.va/content/francesco/pl/apost_exhortations/documents/papa-francesco_esortazione-ap_20160319_amoris-laetitia.html>, 2016-08-11.

⁸⁶ Por. DA 29.

⁸⁷ Por. K. Gózdź, *Kościół zbawienia*, Lublin 2010, 71.

⁸⁸ Por. DA 29.

⁸⁹ Por. DA 29.

⁹⁰ DA 31.

⁹¹ Por. DA 29.

⁹² Por. DA 31. Krzysztof Gózdź wykazuje zasadność twierdzenia o powołaniu teologicznym, które wymaga szczególnie wyraźnego osobistego świadectwa wiary – zob. K. Gózdź, *Kościół zbawienia*, 70.

pracy i życia poza zgromadzeniem liturgicznym. Świeccy, przez uczestnictwo w Liturgii, nabywają duchowej siły do rozwijania cnót teologalnych – wiary, nadziei i miłości – które stanowią fundament świadectwa apostołskiego. Soborowy wątek teologii laikatu wskazuje na potrzebę podwyższania teologicznych kompetencji świeckich.

Analiza nauczania Soboru Watykańskiego II o laikacie, uczyniona pięćdziesiąt lat po obradach soborowych, pozwoliła wysnuć wnioski ukazujące w nowy sposób miejsce świeckich w Kościele. Pierwszy sugeruje potrzebę wprowadzenia do terminologii eklezjologicznej pojęcia „powołanie eklezjalne”. Dzięki temu współczesne badania teologiczne zostają skierowane do podejmowania refleksji na temat szczegółowych wątków apostołskiej działalności świeckich. Powołanie apostołskie wymaga pielęgnacji. Polega ona na formowaniu świeckich jako ewangelizatorów, aby odpowiednio przygotowani podjęli misję wobec świata poza strukturami kościelnymi. Powołanie eklezjalne zaś oznacza głębszy poziom wypełniania funkcji mesjańskiej, doprecyzowując sens powołania apostołskiego, jest współczesną konkretyzacją i kontynuacją powołania apostołskiego. Skupia bowiem na aktywności eklezjalnej wobec świata przedłużającej żywotność Kościoła poza zgromadzeniem liturgicznym. Stąd wynika drugi wniosek, wskazujący na potrzebę teologicznego opracowania kategorii cnót eklezjalnych, jako czterech dróg dojrzewania etosu Jezusa Chrystusa w postępowaniu chrześcijan wobec świata. Cnoty teologalne i moralne są postawami prowadzącymi wiernych chrześcijan do dojrzałych wyborów życiowych. Cnoty eklezjalne zaś, wynikają z dojrzałości chrześcijańskiej osiągananej we właściwym przeżywaniu Liturgii jako procesie przygotowania chrześcijan do reprezentowania Kościoła wobec świata. Wskazują one na cztery aspekty wdrażania chrześcijan w posługę apostołską. Pierwszym jest osobiste dzielenie się z innymi Prawdą Chrystusa. Drugim jest uzgodnienie z nauką ewangelijną postępowania wobec innych. Trzecim jest aktywność w wymiarze wertykalnym dialogu zbawczego. Czwartym – aktywność w wymiarze horyzontalnym dialogu zbawczego. Specyfika cnót eklezjalnych odnosi się do etosu Jezusa Chrystusa jako źródła i bazy dla formowania etosu chrześcijan – świadków Mesjasza wobec stale zmieniającego się świata.

Bibliografia

- Bartnik Cz.S., *Kościół jako sakrament świata*, Lublin 1999.
Gózdź K., *Kościół zbawienia*, Lublin 2010.
Gózdź K., *Problem teologii ponowoczesności*, w: K. Gózdź, J. Chyła, S. Kunka (red.), *Teologia wobec nurtu ponowoczesności*, Pelplin 2012, 5-8.

- Michalczak K., *Świeccy i kapłaństwo. Wokół poszukiwań teologicznych Yves Congara*, Poznań 2001.
- Ozorowski E., *Kościół. Zarys eklezjologii katolickiej*, Wrocław 1984.
- Parzych-Blakiewicz K., „Miłość eklezjalna” w dialogicznym aspekcie sakramentalności Kościoła, w: E. Wiszowaty (red.), *In persona Christi: w służbie pasterskiej obecności Chrystusa: księga jubileuszowa dedykowana Księdzu Profesorowi Antoniemu Misiaszkowi w 75. rocznicę Urodzin*, Olsztyn 2013, 237-245.
- Parzych-Blakiewicz K., *Eschatyczny wymiar doczesności w świetle encykliki „Spe salvi”*, w: K. Parzych-Blakiewicz (red.), *Zbawienie w nadziei. Wokół encykliki „Spe salvi” Benedykta XVI*, Olsztyn 2010, 127-142.
- Parzych-Blakiewicz K., *Radość chrześcijańska jako cnota eklezjalna na marginesie „Evangelii gaudium” papieża Franciszka*, *Studia Nauk Teologicznych PAN* 8(2013)95-106.
- Szlaga J., *Ecclesia*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 4, Lublin 1983, kol. 768-770.
- Szymik J., *Theologia Benedicta*, t. 3, Katowice 2015.

Słowa kluczowe: powołanie chrześcijańskie, apostołstwo, laikat, cnoty teologalne, teologia dla świeckich.

Summary

THE LAITY IN THE CHURCH. THEOLOGICAL REFLECTIONS ON THE BASIS OF “LUMEN GENTIUM”

The article shows certain aspects of the instruction of the Second Vatican Council regarding the lay people. The author explains the specific character of the participation of the laity in the triple Messianic function, the participation of the lay people in liturgical encounters, the representation of Ecclesia in the face of the world and the apostolic meaning of theological virtues. The article also mentions the new perception concerning the status of the laity in the Church. The first conclusion suggests the need for the introduction of the notion of “the ecclesial vocation” (which defines the specificity of the apostolic activity of the laity) into the ecclesiological terminology. The second one focuses on the requirement for the elaboration on the category of ecclesial virtues as the four paths of the ripening of the ethos of Jesus Christ as far as Christians’ attitudes towards the world are concerned.

Keywords: Christian vocation, the apostolate, the laity, theological virtues, the theology for the laity.